

7. Протопопова И. Афина-Коронида и третья птица из трагедии Еврипида "Ион" [Электронный ресурс] / И. Протопопова. – Режим доступа : <http://kogni.narod.ru/coronis.htm>
8. Українка Леся. Драматичні твори / Леся Українка // Збір. тв. : у 12 т. – К. : Наукова думка, 1976. – Т. 4. – 352 с.
9. Шюре Э. Великие посвященные: очерк эзотеризма религий / Э. Шюре; пер. Е. Писаревой. – М. : ЭКСМО, 2007. – 480 с.
10. Dumezil G. Mythe et epos I // G. Dumezil Mythe et epos I. II. III. – P., 1995. – P. 35-672.
11. Simmel G. Philosophische Kultur. Uber das Abenteuer, die Geschlechter und die Krise der Moderne / G. Simmel. – Berlin : Wagenbach, 1998. – 252 s.

УДК 821.161.21 "19" - 82.02

ХУДОЖНЯ ТРАНСФОРМАЦІЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ЧАСІВ ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ У ТВОРЧОСТІ П. ТИЧИНИ

Кузьменко П. Б., здобувач

Кримський державний інженерно-педагогічний університет

Стаття присвячена розгляду художньої інтерпретації революційних подій 20-х рр. ХХ ст. у ранній творчості П. Тичини.

Ключові слова: революція, революційні змагання, символіка, трансформація, історичні події.

Кузьменко П. Б. ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ ИСТОРИИ УКРАИНЫ ПЕРИОДА РЕВОЛЮЦИОННОЙ БОРЬБЫ В ТВОРЧЕСТВЕ П. ТЫЧИНЫ / Крымский инженерно-педагогический университет, Украина.

Статья посвящена рассмотрению художественной интерпретации революционных событий 20-х гг. ХХ в. в раннем творчестве П. Тычины.

Ключевые слова: революция, революционная борьба, символика, трансформация, исторические события.

Kuzmenko P. B. ARTISTIC TRANSFORMATION OF UKRAINE HISTORY IN P. TYCHINA'S EARLY POETRY / Crimean Engineering Pedagogical University, Ukraine.

The aim of article is consideration artistic transformation revolution period in P. Tychina's early poetry.

Key words: revolution, revolution events, symbols, transformation, historical events.

Метою дослідження є розгляд художньої трансформації періоду революційних змагань у ранній творчості П. Тичини. Це питання порушували такі тичинознавці, як Л. Новиченко, А. Ішук, О. Губар, С. Шаховський, С. Тельнюк та ін. Однак здебільшого вони вказували на сприйняття П. Тичиною революції тільки в позитиві. Насправді ці часи принесли народові багато лиха внаслідок переродження здобутків революції у тоталітаризм. Звичайно, про це не могли писати літературознавці в часи існування радянської системи. З цієї причини перегляду потребує оцінка творчості П. Тичини періоду революційної боротьби. Тому в цій статті робиться спроба, аналізуючи ранню творчість поета, розглянути сприйняття ним революції як оновлюючого і, одночасно, руйнівного начала (голод, насилля, руйнування сімей, падіння моралі).

Аналіз художньої трансформації історії України набуває дедалі більшої актуальності в сучасній українській літературознавчій науці. Ретельне та поступове дослідження інтерпретації історичних подій, епохальних дат, соціально-політичних піднесень і зворушень на сьогодні є не тільки спробою заповнити білі плями у творчості митців, а й кроком до реконструкції етапів історичного, духовного та культурного розвитку країни.

ХХ ст. є найбільш унікальним, насиченим подіями та ознаменований поворотними для долі української держави подіями. До них можна віднести першу світову війну, революційні змагання, створення радянської держави. Внаслідок цього історія та література ХХ ст. досі перебуває під кутом зору дослідників. Суперечливість у поглядах вчених стосовно історичних подій та їх осмислення митцями змушують говорити про ХХ ст. як про недооцінений період становлення України.

Творчий доробок П. Тичини містить чимало творів, які є спробою поета осмислити та творчо інтерпретувати ключові для України події: революційні часи 1917–1918 рр., створення Української Народної Республіки, Гетьманат П. Скоропадського, виникнення УРСР, її перетворення в тоталітарну державу.

Аналізуючи ранні твори П. Тичини, які не ввійшли до збірок, дослідник Л. Новиченко зазначає, що ці перші поетичні спроби є, по суті, намаганням П. Тичини знайти своє Я, свій шлях творчості, кроком до суто оригінального віршотворення. Але слід зазначити, що всі ці спроби виокремлення індивідуального та суверенного творчого кредо відбувались під впливом політичної ситуації в Україні. У той же час автор висловлює своє захоплення навколишнім світом, його красою [див.: 1, с. 121]:

Блакить мою душу обвіяла,
душа моя сонця намріяла,
душа причастилася кротості трав.
– Добридень! – я світу сказав! [3, т. 1, с. 162].

Молодий поет, вітаючи свою Батьківщину, готується віддано їй служити. Але його прагнення стати на шлях боротьби мають “молодечий”, романтично-піднесений характер:

Молодий я, молодий,
Повний сили та одваги.
Гей життя, виходь на бій, –
Пожартуєм для розваги! [1, т. 1, с. 170]

Повний сили, одваги та віри у власні сили П. Тичина бачить дійсність у суто романтичному ореолі. Він свято вірить, що його нездоланний оптимізм, бажання жити та нести добро допоможуть йому у війні із соціальним злом.

У цей період у світогляді П. Тичини виявляється чітко простежувана ідея знищення старого та віджилого заради зародження, встановлення та розвитку нового, чистого та свіжого життя. Зазвичай уособленням цієї оновлююче-руйнівної стихії є сили природи: вогонь чи вітер, оскільки символістсько-містичному та частково міфологічному світобаченню П. Тичини як поету-символісту було властиво надання природним стихіям здатності творення нового через знищення старого. І це оновлююче начало через ті ж символічні образи полум'я-вогню акумулюється в образі його ліричного героя:

Як не горю –	Я мертвих всіх
не живу.	палю, палю...
Як не люблю –	Огнем живих
я не співаю.	своїм я грію.
Але цього	І як я вмру –
я ще не знаю,	не розумію:
бо завжди я –	життя моє –
як полум'я!	одвічне! [3, т. 1, с. 187]

Вогонь спалює старе та зігріває парості нового життя, і ліричний герой вірша бере в цій діяльності активну участь, допомагаючи чистому та незаплямованому почуттю з'явитись у світі. Каталізатором створення цих віршів були численні лиха, які переживав український народ та із якими П. Тичина був добре ознайомлений: відсутність стабільності в економіці, поставлене на коліна селянство, революційні піднесення, які царизм топив у крові. П. Тичина зазначає, що справжня сила та можливість вижити, стійкість і незламність – у селянстві. Саме селяни, спроможні працювати, обробляти землю, вирощувати врожай та годувати народ плодами своєї праці, є тією рушійною силою, яка підтримує українців під час революційних заворушень та катаклізмів, надає йому сил. Це своєрідний ідеал мужності, стійкості. Можливо, тут мали місце дитячі спогади та враження від перших ознайомлень із сільською працею, збором врожаю, які надовго фіксуються в дитячій свідомості.

Вихід у 1918 р. збірки “Сонячні кларнети” чимало тичинознавців (серед них О. Губар, А. Ішук, Л. Новиченко, С. Шаховський) вважають значною подією в українській літературі ХХ ст. Вона засвідчила непересічний талант молодого поета, його прагнення принести нові ідеї в рідну літературу. Водночас вона виявила певні закріплення в політичних поглядах П. Тичини, появу чіткості в його міркуваннях стосовно революції. Поет вважав, що кардинальних змін у політиці можна досягнути лише революційним шляхом. Причини, які привели його саме до цієї точки зору, були такі. Суспільство не мало впливу на владу, внаслідок чого з'явились численні стихійні незадоволення, посилені обмеженнями прилюдного вираження протесту. Політика царизму поступово призводила до росту відчуження між містом та селом, яке в 1917 р. набуло рішучих обертів.

Жахливе положення села, дитячі спогади про яке були для П. Тичини священними, сакральними, придушення будь-якого прояву вільної думки викликало обурення, властиве будь-якій творчій особистості. Але рішучих проявів свого незадоволення соціально-політичною ситуацією П. Тичина поки що не проявляє, саме тому в окремих віршах збірки можна зустріти лише прозорі натяки на майбутні революційні піднесення, повстання, які принесуть зміни. Зазвичай це образи-символи грози, бурі, грому та блискавки. Як приклад можна послатись на його вірш “На стрімчастих скелях”, позначений символічними образами:

На стрімчастих скелях,
де орли та хмари,
над могутнім морем,
в осяйній блакиті
гей,
там
розцвітали грози!
Розцвітали грози... [3, т. 1, с. 67].

Важливою складовою творчості П. Тичини є розгляд ним українських подій у їх загальноєвропейському масштабі без відокремлення її від загальноєвропейського соціально-політичного розвитку. Це складне світобачення починає своє становлення в “Сонячних кларнетах” та набуває подальшого розвитку в його наступних збірках.

Незважаючи на романтично-захоплений, піднесений опис революції, П. Тичина прагне логічно, об’єктивно та послідовно осмислити події, безпосереднім свідком яких він був та які вважав поворотними для української історії. Поступово, крок за кроком, він починає розуміти, що революційна боротьба як будь-який вияв війни, неважливо наскільки благородну мету вона переслідує, – це біль, втрати. Страждання численних матерів, чії сини вже ніколи не повернуться з війни, а не тільки благородні прояви людського духу, вірність своїм ідеалам та відданість своїй країні. Подібне дуальне ставлення можна простежити, у вірші “Одчиняйте двері...”:

Одчиняйте двері, –	Одчинились двері–
Наречена йде!	Горобина ніч!
Одчиняйте двері –	Одчинились двері –
Голуба блакить!	Всі шляхи в крові!
Очі, серце і хорали	Незриданими сльозами
Стали,	Тьмами
Ждуть...	Дош... [3, т. 1, с. 70].

Перша частина вірша змальовує очікування чогось радісного світлого, прекрасного. “Голуба блакить”, про яку говорить поет, є втіленням його юнацьких мрій, великого свята, яке він ототожнює із весіллям, вродливою нареченою у білосніжній сукні. Революція – це свято визволення, на яке чекає із нетерпінням уся країна. Друга частина вірша є діаметрально протилежною першій. Замість “голубої блакиті” – “горобина ніч”, яка замінила світлі акорди та красуню-наречену першої частини. Очікувана свобода тоне у крові і до щастя ведуть криваві шляхи. Розгубленість, страх, сльози змушують задуматись, чи не даремно принесені ці жертви.

Ця тема набуває подальшого розвитку в поемі “Скорбна мати”, в якій П. Тичина в образі Богородиці, яка оплакує свого сина, героїчно померлого заради людства, виводить складний символістичний образ України-страдниці. Так само, як і Божа Мати, Україна оплакує численних синів, принесених у жертву майбутньому та розп’ятих, наче Христос. Поштоухом до написання настільки серйозного та зрілого твору були численні повстання, заворушення, оскільки революційна боротьба набирала обертів та заливала українські землі кров’ю. Більшість населення охоплює відчай, бо війні немає кінця, і це породжує у творчій уяві поета образ заплаканої матері, яка “не витримала горя, не витримала муки, упала на обніжок, хрестом розп’явши руки”, тому що в її житті було більше лиха, ніж вона може витерпіти. Скорбна Мати-Україна, дивлячись на шибениці, страти та криваві бійні, спустошені війною людські душі, відчуває жак. “Як страшно”, – дивується вона, – що “людське серце до краю обідніло”, в ньому не лишилось нічого святого.

Незважаючи на це, поет продовжує вірити, що жак нарешті закінчиться, остаточна перемога встановить порядок, гарантуватиме порятунок та гармонію. Подібні сподівання бачимо в “Думі про трьох вітрів”, де поет малює сучасну йому Україну, яку розриває протистояння трьох сил: демократичної, монархічної та анархічної. Ця боротьба опоегизована П. Тичиною в душі народнописенної символіки.

Сюжет твору нескладний. Ясне Сонечко, що сходить над землею “на ранній весні-провесні”, – свосрідний ідеал влади та ідеал політичного лідера – бажає повідомити людей, що воно вже “не позимньому гріс” і здатне принести людям бажане, довгоочікуване визволення від морозів та холоду. Тому воно посилає із повідомленням своїх братів-вітрів, які мають донести до людей що блага вість.

І перший “вітер молодий – Лукавий Сніговий Морозише”, який уособлює монархічне середовище прибічників царизму та монархістів, байдужих до бід і страждань українського народу, “летить, гудить, свище, снігом хати обкидає, з людей насміхає”, кажучи “ой, не будь видно весни, як у грудні грому, коли до нас говорять по-чужому” [3, т. 1, с. 80]. Можливо, фраза “коли до нас говорять по-чужому” є натяком на ставлення царизму до української мови, численні заборони, які неодноразово з’являлись (яскравим тому прикладом може бути – Валусьвський указ, який фактично паралізував всі можливості друкування книг, періодичних видань українською мовою).

Другий “вітер Безжурний Буровій так собі подумав, так помислив”, що поки люди чекають на прихід весни, він може “пити-гуляти, свою душеньку потішати” [3, т. 1, с. 80]. Це уособлення численних тимчасових керівництв, які так і не покращили становище та, дивлячись на які, люди, відчувши лише розчарування у своїх очікуваннях, повторювали “як отака весна, як отака воля – проклята наша доля”.

Лише третій вітер молодий “ласкавий Легіт-Теплокрил” приносить бажану допомогу, “летить, співає, до всіх із ласкою промовляє, жодного села, хати не минає, драну шибку ще й пучками потрохає-пограє” [3, т. 1, с. 80]. Це уособлення демократичного правління, майбутнього політичного лідера, який виявиться чутливим до чужої долі та небайдужим до людського лиха.

П. Тичина навмисно не дає чітких описів тих політичних угруповань, які ділили владу в країні, зберігаючи головні символістичні постулати стосовно сугестивних особливостей твору. Як слушно зазначає Л. Новиченко, “очевидно така точність соціальної характеристики не входила в його (П. Тичини – П. К.) наміри”, оскільки він “прагнув змалювати лише основні і найбільш загальні суспільні сили так, як він їх розумів” [1, с. 159].

Остаточним закріпленням віри поета у революційні сили народу стає його поема “Золотий гомін”, в якій оптимізм П. Тичини, його віра у світле майбутнє бере верх над кривавою дійсністю. Пафос національного визволення, вистражданий українцями, втілює золотий гомін, який витає над Києвом та який чує кожна людина. Він навіть змушує далеких предків, виявити свою турботу, встати з могил і принести жертви сонцю заради змін у житті їхніх синів та доньок.

У поемі немає конкретних історичних фактів, але дата її створення – 1917 р. – дає можливість зробити припущення, що “враженням, які покладені в основу цього твору було захоплення від створення Української Народної Республіки” [2, с. 166]. Ця думка може бути підкріплена ще й тим, що П. Тичина із юнацькою довірливістю та відсутністю належного життєвого досвіду міг повірити порожнім обіцянкам та сприйняти це із величезним ентузіазмом.

У 1919 р. поетичний талант П. Тичини озвався на політичну дійсність одразу двома книгами поезій: “Замість сонетів і октав” та “Плуг”. Обидві збірки значні великою кількістю творів на злободенні теми. Проголошення України Радянською Соціалістичною Республікою сприймалось ним як бажане досягнення волі, але водночас у творах виступає й чітке розуміння всієї складності політичних обставин. Країна опинилась у хаосі: не вистачало продуктів харчування та продовольчих товарів, необхідно було відкривати лікарні, школи тощо. Царизм переможений остаточно, але до суспільної гармонії було дуже далеко, і поет добре розумів це.

Це розуміння виводило його на новий рівень художньої творчості, роблячи справжнім майстром лірики, у якій поряд з революційним оновленням країни постає і зрима картина трагедій людської долі, як у вірші “Зразу ж за селом...”:

Зразу ж за селом
всіх їх розстріляли,
всіх пороздягали,
з мертвих насміхами,
били їм чолом [3, т. 2, с. 97].

Опис події достатньо чіткий. “Зразу ж за селом...” – тобто майже на очах родин. “З мертвих насміхами, били їм чолом” – тобто ще й знущались на очах у родичів з мертвих, не виявляючи елементарної поваги до чужого горя. Праведний гнів та обурення, посилене відчуття справедливості, найвищий вияв патріотичних почуттів помітні в одному з наступних віршів поета “Я знаю...”

П. Тичина досить вороже ставиться до людей, які займали нейтральну чи аполітичну позицію в суспільстві, “жахаючись того, що зветься суть” та “не дивлячись сонцю просто в вічі” і запитує

Кого ж на Україну ждять?
– Кармелюк,
– Скворода [3, т. 2, с. 99].

Могутній духом, незламний політичний лідер – символ непоборимої сили Кармелюк та філософ, який вкаже нові шляхи духовного розвитку, є своєрідними світочами, які необхідні Україні та які являють собою своєрідний тандем філософії та політики. Сумісними зусиллями діячі, подібні до названих героїв, здатні подолати кризу.

Отже, П. Тичина робить справедливі й об’єктивні висновки: революція ще не принесла країні очікуваного покращення, не повністю перемогла анархію, люди почали втрачати надії та віру в можливість справедливого керівництва, і тому встановити суспільну гармонію буде ще важче та складніше. Свої погляди та свою віру, свої надії і розчарування він образно втілює в збірці “Плуг”.

Піднесеного та захопленого опису вже немає. На його місце виходить розуміння революції як руйнівного чинника, спроможного розтерзати людину, розірвати її душу на вітарі далеких ідеалів, які поки що залишаються химерою. Це розуміння сприяє появі вірша “І Бєлий, і Блок...”, в якому ясно висловлено ті враження, які лишилось в нього від революційних подій:

І Бєлий, і Блок, і Єсенін, і Клоєв:
Росіє, Росіє, Росіє моя!
Стоять сторостерзаний Київ,
І двістірозп’ятий я [3, т. 2, с. 91].

Але П. Тичина все одно вірить у прихід Мєсїї, який виведе людство з пустелі, наче біблійний Мойсей. Можливо, тут виявляється вплив на автора міфологеми, поширюваної радянською владою: міцна особистість спроможна залізною рукою навести порядок у світі, встановити владу та, наче Мєсїя, врятувати народ:

Там скрізь уже: сонце! – співають: Мєсїя! –
Тумани, долини, болотяна путь....
Воздвигне Вкраїна свого Мойсея. –
Не може ж так бути! [3, т. 2, с. 91].

П. Тичина виводить новий специфічний символ революції – плуг – складний символ, у якому поєднані образи робітників-селян, спроможних досягнути кращого своєю сумлінною цілеспрямованою працею, бажанням оновити країну, очистити її від усіх віджилих порядків. Водночас це знаряддя праці, яке переоре старе, засіє ростки нового життя. Це “мільйон мільйонів мускулястих рук”, які, взяті разом, витягнуть рідну країну з кривавого, гниючого болота, на яке перетворила її тривала політична бездія. Ці руки котять та в землю врізають “(чи то місто, дорога чи луг), у землю плуг”. І на “землі люди, звірі й сади, а на землі боги й храми...”

Ці ж зміни він розглядає у всесвітньо-космічному масштабі в циклі “Сотворіння світу”. У його основі, як вважає Л. Новиченко, лежить цікава й оригінальна ідея сприйняття революції як окремої сторінки історії Всесвіту. І сотворіння світу є лише передісторією революційних подій, а сама революція є новою точкою відрахунку у всесвітній історії. У циклі можна виділити три дні, кожен з яких є новим етапом розвитку людства у передреволюційну епоху.

1. Виникнення землі – день перший.

Спервовіку не було нічого –
тільки сила,
рух [3, т. 2, с. 102].

2. Сотворіння першого виробничого знаряддя – плуга, який обробить створену Богом землю:

Стоїть Адам – задумавсь.
А коло нього – плуг [3, т. 2, с. 103].

3. Революційна діяльність людини, знаряддям якої є плуг, створений її пращуром – Адамом.

При створенні плуга відбувається відчуття чогось великого, могутнього, про що автор пише із надзвичайною майстерністю. Творіння рук Адама матиме величезне значення для його нащадків – саме воно приведе їх до подальших досягнень та винаходів в оновленому світі. Аналогічні думки можна зустріти у вірші “Перезорюють зорі”, який “є спробою подати утопічну картину революційної боротьби, поетичне вгадування майбутнього золотого віку” [2, с. 199].

Але поки що ця золота доба ледь помітна на похмурому політичному обрії і за її здійснення доводиться платити страшну ціну, про яку П. Тичина майстерно вказує у віршах “На майдані” та “Як упав же він з коня...”, які варто розглянути у зазначеному порядку з метою встановити причинно-наслідкові зв’язки між подіями.

“На майдані коло церкви” – розпал революційних подій. Невеличка група людей має обрати ватажка та натовп вигукує: “Хай чабан!.. за отамана буде”. Але це рішення викликає не тільки хвилю захопленя у молоді, яка наївна та романтично мріє показати свою мужність у бою, а й сум матерів, які, мабуть, бачать востаннє синів та чоловіків. Поет вміє кількома словами дати чітку характеристику подіям:

Як упав же він з коня
та й на білий сніг.
– Слава! Слава! – докотилось
І лягло до ніг [3, т. 2, с. 113].

У чотирьох рядках вірша П. Тичина майстерно поєднує три міцні компоненти впливу на читача:

1. Хлопець, який впав з коня – це яскравий фольклорний образ, який протягом багатьох років зустрічається в українській літературі і використовується для посилення психологізму картини. Взагалі образ коня, який повертається додому без свого вершника, є уособленням втрат, заподіяних війною;
2. Хлопець падає на білий сніг із кривавими ранами на тілі – це створює в уяві читача емоційно насичену картину: краплі червоної крові на білому снігу, що також має міцне фольклорне коріння;
3. За мить до смерті поранений чує крик “Слава! Слава!” – тобто він вмирає під святі для нього слова, заради здійснення яких віддав своє життя. Але чи варта ця перемога такої жертви? П. Тичина залишає це питання відкритим. Перед смертю хлопець згадує, як “рубали ворогів та по всіх фронтах!” – він не даремно віддав своє життя, адже за мить до смерті йому є чим пишатись. Він вмирає як патріот, гідний син своєї Батьківщини, з почуттям виконаного обов’язку.

Однак, оспівуючи революцію, поет помічає її переродження в зародки тоталітаризму. Особливо виразно йдеться про це в збірці “Вітер з України” (1924 р.). У цей період у творчості поета можна простежити певні еволюційні зміни. Царизм назавжди відійшов у минуле. Неможливість повернення до старого П. Тичина змальовує в поезії “Плач Ярославни”, звертаючись до класичного сюжету: княгиня очікує з походу чоловіка, проливаючи гіркі сльози:

Сніг. Сніжок.
На княжий теремок.
День і ніч круг нього ходить,
плаче голосок:
– Ой, князю, князенку,
Чи ти за Дунаєм?
Чи ти на Дону?
Дай про себе вісточку,
бо умру [3, т. 2, с. 171].

Князь уже давно залишив країну заради війни та походів, його зацікавлення далекі від потреб його народу. Адже поки він воює, “хто пооре, хто засіє?” Країна переживає занепад, населення – розчарування. Навіть річка та вітер-чорнобров відмовляються служити такому володарю.

Прислухається княгиня – а вітру нема,
Тільки сніг та зима,
та за полем, та за лісом
чути голоса:
Ми тебе одвернем!
Ми тебе пошлем!
Будеш ти лежать як князь твій, –
каменем... [2, т. 2, с. 172].

Так само, як і князь, Ярославна є прибічницею монархічного ладу та мріє воскресити “царство тихе, праве, мудре на закон: щоб одні землі гляділи, а другі корон”. Але проти цього вже підіймається “бряк мечей та яса” [3, т. 2, с. 172].

Революційні зміни мали занадто дорогу для України ціну, оскільки, внаслідок кількох років війни доводиться все починати спочатку. Окрім того, замість царизму слід ввести принципово новий засіб керівництва країною. Адже революція розуміється перш за все як зміна засобу правління. Створений Адамом Пług переорав поле, але воно було засіяне кривавими жертвами, несправедливо засудженими на смерть, полите сльозами. Тому врожай, кажучи образно, міг бути лише один: терор, тиранія та залізна рука, яка охоплює та стискає всі рівні суспільного життя. І це змушує поета звернутись до далекого Рабіндрата Тагора з Бенгалії, оскільки в рідній країні йому нема із ким поговорити. Але він прагне хоч із кимось поділитись своїми думками, про жажливі речі в “однокласовій ворожнечі”, показати “всю фальш, всю цвіль партійноборчих породіль”, розповісти про їхні “братні зуби, дружній тиск”, які породжує їхня “гнучка політика, як віск” [3, т. 2, с. 71].

Революція, на яку очікували, принесла лише розчарування, оскільки майже повністю переродилась у тоталітаризм. Отже, замість “нареченої”, “голубої блакиті”, свободи, рівності і братерства – серп, молот, тотальний контроль та залізна рука влади. Але ліричний герой П. Тичини готовий до подальших випробувань. Він загартований у борні, стійкий та незламний у своїх переконаннях.

Творча доля П. Тичини тісно переплетена із історією України. Спершу відчутне його захоплення революцією, усвідомлення її ролі та значення, розуміння її результатів та наслідків, а потім – розчарування її руйнаціями як країни, так і людської особистості і врешті встановлення тоталітарної більшовицької системи. Тому дослідження еволюції поглядів П. Тичини дає можливість з’ясувати як саму історію його творчості, так і літературний процес того часу взагалі. А це в свою чергу відкриває перед літературознавцями нові можливості для подальшого вивчення творчості і П. Тичини, і інших письменників часу революційних змагань, в якому відбулися складні суперечливі суспільні перипитії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Новиченко Л. Поезія і революція / Л. Новиченко. – К. : Радянський письменник, 1968. – 279 с.
2. Павленко М. Тичининська формула українського патріотизму : монографія / М. Павленко. – Умань : Алмі, 2002. – 181 с.
3. Тичина П. Зібр. тв. : у 12 т. / П. Тичина. – К. : Наукова думка. – Т. 1. – 1983. – 736 с.; Т. 2. – 1984. – 664 с.

УДК 821.161. Ч.Н.-31.09

ЖАНРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО РОМАНУ ХХІ СТ.

Крижановська Н. В., аспірант

Запорізький національний університет

У статті на прикладі історичних українських романів ХХІ ст. (Я. Бакалець та Я. Яріш “Із сьомого дна”, В. Кожелянко “Срібний павук”, І. Корсак “Таємниця святого Арсенія”, В. Шкляр “Залишенець. Чорний ворон”) зроблено спробу виявити особливості трансформації цього жанру.

Ключові слова: український історичний роман, еволюція, позиція автора, альтернативна історія, архетип.

Kryzhanovskaya N. V. ЖАНРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ УКРАИНСКОГО ИСТОРИЧЕСКОГО РОМАНА ХХІ СТ. / Запорожский национальный университет, Украина.

В статье на примере исторических украинских романов ХХІ ст. (Я. Бакалец и Я. Яриш “Из седьмого дна”, В. Кожелянко “Серебряный паук”, И. Корсак “Тайна святого Арсения”, В. Шкляр “Залишенец. Черный ворон”) сделана попытка выявить особенности трансформации данного жанра.

Ключевые слова: украинский исторический роман, эволюция, позиция автора, альтернативная история, архетип.

Kryzhanovskaya N. V. TRANSFORMATION OF UKRAINIAN HISTORICAL NOVEL OF THE XXI C. / Zaporizhzhya National University, Ukraine.

The article is an attempt to expose transformations of the Ukrainian historical novel of the XXI c. on the basis of analyses of the historical novels written by Ya. Bakalets, Ya. Yarysh, V. Kozhelianko, I. Korsak and V. Shklyar.

Key words: Ukrainian historical novel, evolution, author's position, alternative history, archetype.

На початку ХХІ ст. український історичний роман завдяки власному тематичному розмаїттю та структурним особливостям виступає актуальним явищем у національній літературі. Воно продиктовано зміною геополітичного становища України на світовій арені, внаслідок чого з'являється переоцінка цінностей, що не могло не відбитися на канонах жанрового різновиду історичного роману. Простежується еволюція, певна жанрова трансформація, але сутність історичного роману залишається незмінною – людина, її взаємодія і взаємозв'язок зі світом.

Сучасні дослідники зазначають, що ренесанс історичного роману переживають передовсім ті культури та літератури, чия історична самосвідомість є або придушеною, або насильно витісненою [5, с. 106]. Саме тому, на їхню думку, історичний роман в українській літературі ХХІ ст. представлений ширше, ніж, наприклад, у так званих великих західноєвропейських літературах. Крім того, на вітчизняному ґрунті він зберігає такі функції, як зміцнення національно-історичної свідомості й осмислення історичної долі народу, що в західноєвропейських літературах вже давно втрачено [5, с. 108].

Актуальність цієї статті продиктована попитом на історичний український роман завдяки інтересу до минулого та його переоцінці з позиції сучасності. Крім того, саме історичний роман, як жоден із жанрів художньої літератури, зумовлений суспільно-політичною ситуацією, яка є важливою в умовах національно-культурного відродження суверенної держави. Сучасні дослідники цікавляться не лише подіями, зображуваними в романах, а й особливостями їхньої поетики, структури тощо.

Аналіз останніх досліджень базується на літературознавчих працях українських та зарубіжних істориків і теоретиків літератури Л. Александрової, Р. Багрій, С. Барана, М. Бахтіна, О. Білецького, Г. Варфоломєєва, А. Гуляка, М. Ільницького про жанрову специфіку роману.

Однак, незважаючи на певну вивченість цього питання, проблема трансформації українського історичного роману внаслідок впливу модерністських літературних течій, соціально-політичної ситуації